

Παιδική σεξουαλική κακοποίηση

Πρεκατέ Βικτωρία

Εκπαιδευτικός, Mphil

Εκπαιδευόμενη ψυχολόγος

Ελληνική Εταιρία Μελέτης και Πρόληψης της Σεξουαλικής Κακοποίησης

Vprek2000@yahoo.gr

Τα δεδομένα

Το φαινόμενο της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης συμβαίνει σε πολύ μεγαλύτερη κλίμακα από όσο γνωρίζουμε όμως καλύπτεται από έντονη μυστικότητα. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Βρετανικού Οργανισμού Stopitnow για την πρόληψη της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης τα ¾ των παιδιών που κακοποιούνται σεξουαλικά δε θα μιλήσουν σε κανένα κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας για αυτήν. Ακόμη από όσα παιδιά μιλήσουν, ελάχιστα θα φθάσουν να απασχολήσουν τις αστυνομικές αρχές, τις κοινωνικές υπηρεσίες ή τους επαγγελματίες υγείας. Παιδική κακοποίηση υπήρχε κατά τη διάρκεια της ανθρώπινης ιστορίας, αλλά μόνο πρόσφατα, οι άνθρωποι άρχισαν να σκέφτονται διαφορετικά γι' αυτό το θέμα, να δημιουργούν νομικούς ορισμούς για την κακοποίηση, να ορίζουν κυβερνητικούς φορείς οι οποίοι έχουν τη δύναμη να απομακρύνουν παιδιά από τα σπίτια τους, καθώς και να διεξάγουν χιλιάδες ερευνητικές μελέτες επάνω στο θέμα.

Σύμφωνα με την Τρίτη Εθνική Στατιστική για την παιδική Κακοποίηση και Παραμέληση, που εκδόθηκε από το Υπουργείο Υγείας και Ανθρωπίνων Υπηρεσιών των ΗΠΑ το 1996, περίπου το 1/4 από τα δηλωμένα στις Υπηρεσίες Πρόνοιας περιστατικά παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης, κακοποιήθηκαν από το βιολογικό γονέα ή υποκατάστατο γονέα, ενώ το 89% των δράστών ήταν άνδρες. Επίσης στο 22% των περιστατικών ο δράστης ήταν ηλικίας κάτω των 26, γεγονός που επισημαίνει την αναγκαιότητα για έγκαιρη αναγνώριση και παρέμβαση σε παιδοφιλικές συμπεριφορές στην εφηβεία. Στο 59% των περιπτώσεων η αναγνώριση της κακοποίησης έγινε από το σχολικό περιβάλλον, γεγονός που τονίζει τη σημασία της (παντελώς απούσας στη χώρα μας) εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών για την ανίχνευση της παιδικής κακοποίησης. Άλλα χαρακτηριστικά ευρήματα στην ίδια έρευνα δείχνουν ότι τα κορίτσια κακοποιούνται με συχνότητα 3 φορές υψηλότερη από ότι τα αγόρια, ότι τα αγόρια είχαν μεγαλύτερες πιθανότητες για συναισθηματική

παραμέληση και σοβαρή σωματική βλάβη από ότι τα κορίτσια και ότι τα παιδιά έχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να κακοποιηθούν σεξουαλικά από τη ηλικία των 3 ετών και άνω.

Να σημειωθεί ότι οι παραπάνω αριθμοί αφορούν σε περιστατικά που έχουν ήδη καταγραφεί στις κοινωνικές υπηρεσίες. Ο πραγματικός αριθμός των περιστατικών σεξουαλικής κακοποίησης εκτιμάται ότι είναι πολύ μεγαλύτερος. Τα περισσότερα παιδιά θύματα κακοποίησης και παραμέλησης δεν ανιχνεύονται από τις κοινωνικές υπηρεσίες. Στη σεξουαλική κακοποίηση ειδικά, όπου δεν υπάρχουν απαραίτητα σωματικές ενδείξεις, η μυστικότητα και η ντροπή εμποδίζει τα παιδιά αλλά και τους ενήλικες που γνωρίζουν να ζητήσουν βοήθεια. Οι κρατικές στατιστικές σε χώρες όπως στις ΗΠΑ και στη Μεγάλη Βρετανία μετρούν περιστατικά που α) είχαν παραπεμφθεί σε υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας και β) έχουν ερευνηθεί από κοινωνικούς λειτουργούς και γ) για τις οποίες υπάρχουν επαρκείς αποδείξεις ότι εμπíπτουν στον νομικό ορισμό της σεξουαλικής κακοποίησης. Συνεπώς οι επίσημες στατιστικές είναι μόνο «η κορυφή του παγόβουνου». Για παράδειγμα, η μελέτη Children in Need, που διεξήχθη το 2000 από το Υπουργείο Υγείας της Μεγάλης Βρετανίας δείχνει ότι τουλάχιστον διπλάσιος αριθμός παιδιών έχουν ανάγκη για παρέμβαση των κοινωνικών υπηρεσιών για παιδική κακοποίηση και παραμέληση από ότι παρέχεται. Και αυτό σε μία χώρα όπου η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών για την παιδική προστασία είναι περισσότερο ανεπτυγμένη από ότι σε πολλές άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. Κι έτσι ενώ τα καταγεγραμμένα περιστατικά σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών στις ΗΠΑ είναι 1-2 στα 1000 παιδιά, οι περισσότεροι ερευνητές διεθνώς συμφωνούν ότι 1 στις 4 γυναίκες και 1 στους 6 ή 7 άνδρες έχουν υποστεί κάποια μορφή σεξουαλικής κακοποίησης μέχρι να ενηλικιωθούν.

Τι περιλαμβάνει η παιδική σεξουαλική κακοποίηση

Η παιδική σεξουαλική κακοποίηση περιλαμβάνει δραστηριότητες με ή χωρίς άγγιγμα.

Με άγγιγμα:

- Το άγγιγμα των γεννητικών οργάνων του παιδιού ή των απόκρυφων σημείων του για σεξουαλική ευχαρίστηση
- Το να υποχρεώσει κανείς ένα παιδί να αγγίξει τα γεννητικά όργανα ή απόκρυφα σημεία ενός ενηλίκου για σεξουαλική ευχαρίστηση

- Το να τοποθετεί κανείς αντικείμενα ή μέρη σώματος (π.χ. δάχτυλα, γλώσσα, πέος) μέσα στον κόλπο, πρωκτό ή στόμα του παιδιού για σεξουαλική ευχαρίστηση.

Χωρίς άγγιγμα:

- Το να δείχνει κανείς πορνογραφία σε ένα παιδί
- Το να εκθέτει κανείς τα γεννητικά του όργανα σε ένα παιδί επίτηδες.
- Το να φωτογραφίζει κανείς ένα παιδί σε σεξουαλικές στάσεις
- Το να ενθαρρύνει κανείς το παιδί να παρακολουθεί ή να ακούει σεξουαλικές πράξεις
- Η ακατάλληλη παρακολούθηση του παιδιού όταν ξεντύνεται ή χρησιμοποιεί την τουαλέτα

Τα παραπάνω δεν περιγράφουν εξαντλητικά τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να κακοποιηθεί ένα παιδί. Ένα σημαντικό στοιχείο που υποδεικνύει την κακοποιητική φύση κάποιας πράξης είναι το αν ο ενήλικας διεγείρεται σεξουαλικά κατά την πράξη αυτή ή όχι. Κακοποίηση όμως μπορεί να υπάρξει ακόμη κι αν απουσιάζει το στοιχείο της ενήλικης διέγερσης, π.χ. όταν ένα παιδί 7 χρονών παρακολουθεί τη σεξουαλική πράξη των γονιών του από αμέλεια των τελευταίων να τηρήσουν διακριτικότητα.

Εκτός από τις δραστηριότητες που περιγράφονται παραπάνω, υπάρχει το σοβαρό και ολοένα αυξανόμενο πρόβλημα της δημιουργίας και θέασης εικόνων παιδικής πορνογραφίας. Η θέαση σεξουαλικά κακοποιητικών εικόνων παιδιών είναι συμμετοχή στην κακοποίηση και αυτοί που βλέπουν τέτοιες εικόνες είναι πιθανόν να κακοποιούν σεξουαλικά κάποιο παιδί. Άτομα που καταναλώνουν τέτοιο υλικό χρειάζονται βοήθεια, ώστε η συμπεριφορά τους να μη χειροτερέψει σε κάτι πιο σοβαρό. Η θέαση αυτών των εικόνων δεν είναι ακίνδυνη καθώς συντηρεί το κύκλωμα της παιδικής πορνογραφίας και ενισχύει τις παιδοφιλικές τάσεις του χρήστη.

Επιπτώσεις στο παιδί

Άμεσα ανησυχητικά σημάδια ότι ένα παιδί κακοποιείται σεξουαλικά:

Ακατάλληλη σεξουαλική δραστηριότητα με παιχνίδια ή αντικείμενα

Εφιάλτες, προβλήματα ύπνου

Απόσυρση ή έντονη προσκόλληση σε κάποιον ενήλικα
Ασυνήθιστη μυστικοπάθεια
Ξαφνικές απρόσμενες αλλαγές στη διάθεση και προσωπικότητα
Παλινδρόμηση σε προγενέστερες συμπεριφορές, π.χ. ενούρηση τη νύχτα
Ανεξήγητος φόβος συγκεκριμένων τοποθεσιών ή ατόμων; δε θέλει να μένει μόνο με ένα συγκεκριμένο άτομο
Απώλεια όρεξης και ξαφνικές αλλαγές σε διατροφικές συνήθειες
Κατοχή νέων ενήλικων λέξεων για μέρη του σώματος χωρίς εμφανή πηγή
Μιλιά για ένα καινούργιο μεγαλύτερο φίλο και αδικαιολόγητα δώρα ή χρήματα
Αυτό-τραυματισμός (κόψιμο και κάψιμο) στους εφήβους
Σωματικές ενδείξεις, αδικαιολόγητη ευαισθησία, πόνος ή μώλωπες στη στοματική ή γεννητική περιοχή, σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, εγκυμοσύνη
Φυγή από το σπίτι

Όπως αναφέρει μια μητέρα:

«Η συμπεριφορά του παιδιού μου άλλαξε. Έκλαιγε δυνατά και κρεμιόταν επάνω μου όποτε την άφηνα με τη μπίμπι σίτερ που είχαμε εδώ και μερικές εβδομάδες. Αποδείχθηκε ότι η μπίμπι-σίτερ είχε αρχίσει να την κακοποιεί και της είπε ότι δε θα την αγαπώ αν μιλήσει. Το καημένο φοβόταν να μιλήσει. Κοιτώντας πίσω βλέπω τώρα τα σημάδια-μακάρι να γνώριζα νωρίτερα τι έπρεπε να προσέξω».

Η βλάβη που γίνεται στο παιδί μετά τη σεξουαλική κακοποίηση είναι πολύ σοβαρή, όχι μόνο στη συναισθηματική και σωματική τους ανάπτυξη, αλλά και στην εμπιστοσύνη τους στους ενήλικους, ιδιαίτερα αν ο δράστης είναι κάποιος που αγαπούν. Όσο νωρίτερα εντοπίζεται η σεξουαλική κακοποίηση και ξεκινήσει η θεραπευτική διαδικασία τόσο το καλύτερο για το παιδί. Μπορούμε να προστατέψουμε τα παιδιά μας με το να είμαστε σε εγρήγορση για προειδοποιητικά σημάδια στη συμπεριφορά ενός πιθανού δράστη.

Ανησυχητικά σημάδια στη συμπεριφορά ενήλικα ή εφήβου για σεξουαλικά κακοποιητική συμπεριφορά σε παιδιά :

Δεν αφήνουν στα παιδιά αρκετό προσωπικό χώρο και δεν είναι διακριτικοί μαζί τους. Επιμένουν για εκδηλώσεις σωματικής στοργής, όπως φιλιά, αγκαλιές, ή «να παλέψουν» ακόμη κι όταν το παιδί δεν θέλει.

Δείχνουν υπερβολικό ενδιαφέρον στη σεξουαλική ανάπτυξη ενός παιδιού ή εφήβου

Επιμένουν να περάσουν χρόνο μόνοι με το παιδί χωρίς διακοπές.
Περνούν τον περισσότερο καιρό τους με παιδιά και δεν έχουν ενδιαφέρον να περάσουν χρόνο με άτομα της ηλικίας τους.
Συχνά μπαίνουν απότομα και απροειδοποίητα μέσα στο μπάνιο όταν είναι οι έφηβοι ή τα παιδιά εκεί και πλένονται ή κάνουν τη σωματική τους ανάγκη.
Συμπεριφέρονται σε συγκεκριμένο παιδί με διάκριση και προτίμηση, κάνοντάς το να νιώθει «ξεχωριστό» σε σχέση με τους άλλους.
Επιτίθενται λεκτικά σε ένα παιδί.

Ο δράστης και οι μέθοδοι που χρησιμοποιεί

Ο δράστης μπορεί να είναι κάποιος που γνωρίζουμε ή και αγαπάμε, καθώς οι έρευνες δείχνουν ότι 8 στα 10 παιδιά κακοποιούνται από κάποιον που γνωρίζουν. Μπορεί να είναι μέλη της οικογένειας, φίλοι, γείτονες, μπέιμπι-σίτερ, γιατροί, εκπαιδευτικοί, προπονητές, ιερείς, στελέχη επιχειρήσεων, μπορεί να έχουν υψηλό οικονομικο-κοινωνικό επίπεδο και να είναι καθ' όλα τα άλλα ευυπόληπτα μέλη της κοινωνίας. Μερικοί από αυτούς μπορεί να έχουν σεξουαλικές σχέσεις και με ενήλικους και να μην έχουν αποκλειστικό –ή και κύριο- σεξουαλικό ενδιαφέρον για παιδιά. Οι δράστες έρχονται από όλες τις τάξεις, φυλές, θρησκείες, επίπεδο νοημοσύνης και μπορεί να είναι ομοφυλόφιλοι ή ετεροφυλόφιλοι. Οι περισσότεροι είναι άντρες, όμως υπάρχουν και γυναίκες. Δυστυχώς πολλοί άνθρωποι πιστεύουν ότι οι γυναίκες δεν κακοποιούν σεξουαλικά τα παιδιά και αυτό το κάνει ιδιαίτερα δύσκολο για τα παιδιά να αποκαλύψουν μια τέτοια κακοποίηση. Οι δράστες δεν είναι άτομα που μπορείς να ξεχωρίσεις σε ένα πλήθος.

Πολλά παιδιά κακοποιούνται από άλλα παιδιά, συνήθως μεγαλύτερά τους ή εφήβους ή νέους ενήλικες (περίπου το 1/3 των καταγεγραμμένων περιπτώσεων κακοποίησης στη Μεγάλη Βρετανία και 1/4 στον Καναδά και τις ΗΠΑ). Αν το πρόβλημα δεν εντοπιστεί και αντιμετωπισθεί με θεραπευτική βοήθεια, το νεαρό άτομο θα συνεχίσει να κακοποιεί παιδιά ως ενήλικας. Πρόσφατη έρευνα στον Καναδά έδειξε ότι παραπάνω από 40% των καταδικασμένων δραστήων για σεξουαλική κακοποίηση σε παιδιά είχαν επίσης κακοποιηθεί σεξουαλικά ως παιδιά. Τείνουν να θυματοποιούν παιδιά κοντά στην ηλικία όπου είχαν εκείνοι θυματοποιηθεί. Κάποιοι δράστες έχουν κακοποιήσει περισσότερα από 70 παιδιά μέχρι κάποιο από αυτά να μιλήσει.

Οι άνθρωποι που θέλουν να κακοποιήσουν παιδιά συχνά χτίζουν πρώτα μια φιλική σχέση με το παιδί και τους ενήλικους που το προστατεύουν. Πολλοί έχουν ταλέντο να γίνονται «φίλοι» με τα παιδιά και τους κοντινούς τους ανθρώπους. Σε έρευνα που πραγματοποίησε ο Βρετανικός Οργανισμός KIDSCAPE βρέθηκε ότι μεγάλος αριθμός ανδρών δραστών βρίσκουν τα θύματά τους με το να προσφέρονται να κάνουν μπέιμπι-σιτινγκ για το παιδί (να «κρατήσουν» το παιδί όσο απουσιάζουν οι γονείς). Συνήθως επιλέγουν μονογονεϊκές οικογένειες καθώς οι εξαντλημένες μητέρες είναι ευγνώμονες να τις βοηθήσει κάποιος με το παιδί. Άλλοι αναζητούν θέσεις εργασίας που τους φέρουν σε επαφή με παιδιά, όπως π.χ. παιδικούς σταθμούς, σχολεία, αθλητικούς συλλόγους.. Κάποιοι άλλοι βρίσκουν σημεία όπου μπορούν να γνωρίσουν παιδιά χωρίς να φαίνονται επικίνδυνοι ξένοι, π.χ. εμπορικά κέντρα, πάρκα, κολυμβητήρια ή περιτριγυρίζουν σχολεία.

Η παιδική σεξουαλική κακοποίηση σπάνια είναι ένα απομονωμένο γεγονός, εκτός από την σπάνια περίπτωση της απαγωγής. Τις περισσότερες φορές οι δράστες χτίζουν μια σχέση με το παιδί- μια σχέση βλαβερή, που συχνά κάνει το παιδί να νιώθει υπεύθυνο και ανίκανο να αποκαλύψει τι συμβαίνει. Η μυστικότητα είναι η βάση τους και τα παιδιά είναι παγιδευμένα πριν ακόμη συνειδητοποιήσουν τι συμβαίνει.

Αρχικά οι δράστες εμφανίζονται ευγενικοί, έμπιστοι, ότι νοιάζονται και θέλουν να βοηθήσουν. Συμπεριφέρονται με προσποιητή καλοσύνη που ξεγελά τους γονείς και τα παιδιά. Μπορεί να χρησιμοποιούν απειλές και βία ώστε να εξαναγκάσουν τα παιδιά να κάνουν αυτό που θέλουν. Μπορεί να αναζητούν εργασία που τους φέρνει σε επαφή με παιδιά, π.χ. σε βρεφονηπιακούς σταθμούς, σχολεία, πάρκα, αθλητικούς χώρους, παιδότοπους, κολυμβητήρια κλπ. ή να συχνάζουν σε αυτούς τους χώρους με σκοπό να γνωρίσουν παιδιά. Μπορεί να προσφέρουν στα παιδιά ένα συνδυασμό από δώρα, χάρες, παιχνίδια, εξόδους, χρήματα και απειλές για να τα εγκλωβίσουν. Μπορεί να τους προσφέρουν τσιγάρα, ποτό, το να μείνουν έξω μέχρι αργά, το να παρακολουθήσουν περισσότερη τηλεόραση, γενικώς τα απαγορευμένα πράγματα. Μπορεί να τα απειλήσουν με βία ή απόσυρση της αγάπης τους αν δεν κάνουν τα παιδιά αυτό που θέλουν. Οι περισσότεροι προσπαθούν να μάθουν όσο γίνεται περισσότερα για το παιδί και να απομακρύνουν το παιδί από τους γονείς του. Όσο πιο δύσκολο το κάνουμε να εισχωρήσουν μεταξύ των παιδιών και των προστατευτικών γονέων τους τόσο πιο ασφαλή θα είναι τα παιδιά.

Γιατί οι δράστες κακοποιούν παιδιά

Πώς γίνεται κάποιος φαινομενικά ευγενικός και αξιοσέβαστος άνθρωπος να κακοποιούν παιδιά? Μερικοί γνωρίζουν ότι αυτό που κάνουν προκαλεί μεγάλη ζημιά. Άλλοι εξαπατούν τον εαυτό τους να πιστέψει ότι απλώς θέλουν να «αγαπήσουν» τα παιδιά. Αυτοί οι δράστες βλέπουν εικόνες άλλων δραστών στην τηλεόραση και δεν αναγνωρίζουν σε αυτούς τον εαυτό τους. Νιώθουν εντάξει γιατί εξαπατούν τον εαυτό τους να πιστέψει ότι η κακοποίηση δεν κάνει κακό στο παιδί, ή ακόμη ότι μπορεί να του κάνει και καλό! Κάποιες φορές η πραγματικότητα γίνεται στιγμιαία συνειδητή και τότε καταθλιβονται. Προσπαθούν να διώξουν την ενοχή κατηγορώντας τους άλλους και συνήθως το παιδί. Κάποιοι, αλλά όχι όλοι έχουν οι ίδιοι κακοποιηθεί, ενώ κάποιοι έρχονται από βίαια ή δυστυχή οικογενειακά περιβάλλοντα. Αν η κακοποίηση παραμείνει μυστικό, συνεχίζεται. Αν όμως μιλήσουν σε κάποιον μπορεί να ξεκινήσει η θεραπευτική διαδικασία και να υπάρξει θετική αλλαγή, ώστε να γίνουν ασφαλέστεροι πολίτες. Τα θεραπευτικά προγράμματα που είναι διαθέσιμα σε χώρες όπως ΗΠΑ και Καναδά βοηθούν τους δράστες να κατανοήσουν και να ελέγξουν τη συμπεριφορά τους, μειώνοντας έτσι τον κίνδυνο για τα παιδιά.

Πώς ο δράστης σωπαίνει το παιδί

Οι δράστες μπορεί να προσφέρουν μία ποικιλία από δώρα, χάρες και απειλές για το τι θα συμβεί αν το παιδί αρνηθεί ή αποκαλύψει σε κάποιον. Έτσι το παιδί μπορεί να φοβηθεί ότι θα υποστεί βία ή ότι η οικογένεια θα διασπαστεί ή ότι ο πατέρας θα πάει στη φυλακή. Επίσης πολύ μικρά παιδιά ή παιδιά με νοητική καθυστέρηση μπορεί να μην έχουν τις λέξεις ή τους τρόπους επικοινωνίας για να πουν στους ανθρώπους τι συμβαίνει.

Οι δράστες είναι ειδικό στο να χρησιμοποιούν δικαιολογίες και παραποιήσεις για να κρατούν τα παιδιά μπερδεμένα και σιωπηρά, όπως όταν:

Ο δράστης λέει «Σου άρεσε», το παιδί σκέφτεται «Μερικές φορές νιώθω ωραία, ίσως έχει δίκιο»

Ο δράστης λέει «Θα σκότωνε τη μητέρα σου αν το μάθαινε», το παιδί σκέφτεται «Πράγματι...»

Ο δράστης λέει «Σου μαθαίνω τι κάνουν οι μεγάλοι. Κι εσύ είσαι τόσο μεγάλος..», το παιδί σκέφτεται « Πρέπει να είναι σωστό αφού το κάνουν οι μεγάλοι..»

Ο δράστης λέει «Είσαι τόσο όμορφη που δεν μπορώ να αντισταθώ», το παιδί σκέφτεται « Πρέπει να φταίω εγώ..»

Ο δράστης λέει «Εσύ ήθελες να παίξουμε αυτό το παιχνίδι», το παιδί σκέφτεται «Εγώ φταίω ..»

Ο δράστης λέει «Πήρες γλυκά/χρήματα», το παιδί σκέφτεται «Δεν έπρεπε να τα είχα πάρει-τώρα δε μπορώ να το πω σε κανέναν ..»

Ο δράστης λέει « Θα βρεις το μπελά σου άμα μιλήσεις. Θα σε πάρουν από το σπίτι», το παιδί σκέφτεται «Δεν θέλω να με πάρουν δε θα πω τίποτα σε κανέναν»

Ο δράστης λέει « Θα μπορούσες να πεις όχι», το παιδί σκέφτεται «Γιατί δεν το 'πα? Είμαι κακός και χαζός»

Πώς οι δράστες επιλέγουν τα θέματά τους

Χρειάζεται να γνωρίζουμε όσα το δυνατόν περισσότερα για τους ανθρώπους στους οποίους αφήνουμε τα παιδιά μας και να έχουμε ελέγξει την καταλληλότητά τους αρκετά. Θα πρέπει επίσης να γνωρίζουμε ότι τα παιδιά μπορεί να κινδυνεύουν από έναν άνθρωπο που αγαπάμε. Οι δράστες μπορεί να ψάχνουν για παιδιά που είναι πολύ μικρά για να μιλήσουν, με περιέργεια και φιλικά, ζητούν προσοχή, δεν έχουν αυτοπεποίθηση και αυτοεκτίμηση, είναι δυστυχημένα, νιώθουν μοναξιά, είναι ευάλωτα λόγω προβλημάτων στο σπίτι και στο σχολείο ή έχουν ειδικές ανάγκες και δυσκολεύονται να επικοινωνήσουν. Όπως αναφέρει ένας δράστης «Ψάχνω για παιδιά που φαίνονται μοναχικά, λυπημένα ή έχουν ανάγκη προσοχής. Μετά παίρνω το χρόνο μου για να κερδίσω την εμπιστοσύνη τους και να γίνω φίλος μαζί τους. Με τον καιρό θα κάνουν ό,τι τους ζητήσω».

Όταν ο δράστης είναι μέλος της οικογένειας

Αν ο δράστης είναι μέλος της οικογένειας, ή ακόμα και γονέας, είναι ιδιαίτερα οδυνηρό για το παιδί και ακόμη πιο δύσκολο να πει όχι. Μία μητέρα αναφέρει:

«Νόμιζα ότι ο Τόνυ ήταν η απάντηση στα όνειρά μου. Ένας υπέροχος άντρας που λάτρευε τα παιδιά μου. Πάντα έπαιρνε τα το γιο μου έξω μόνο για να κάνουν 'άντρικά πράγματα' όπως έλεγε. Όταν ο γιος μου είπε ότι ο Τόνυ τον κακοποιούσε δε μπορούσα να το πιστέψω».

Προκαλεί μεγάλη αναστάτωση να υποψιαστούμε ότι κάποιος που γνωρίζουμε κακοποιεί σεξουαλικά ένα παιδί, ιδιαίτερα αν αυτό το άτομο είναι μέλος της οικογένειας ή φίλος μας. Είναι πολύ πιο εύκολο να αποβάλλουμε τέτοιες ιδέες και να πούμε ότι είναι απλώς φαντασία μας. Πράγματα που συνήθως λένε στον εαυτό τους άνθρωποι από το περιβάλλον του παιδιού για να αρνηθούν τι συμβαίνει:

«Ήταν ο τέλειος πατέρας, ασχολούνταν με τα παιδιά, έπαιζε μαζί τους, και τα πρόσεχε όταν ήταν άρρωστα»

«Νόμιζα ότι απλώς έπαιζαν σα παιδιά. Δε μπορεί ένα 14χρονο παιδί να κακοποιήσει ένα μικρότερο»

«Ο αδερφός μου δε θα το έκανε ποτέ αυτό σε ένα παιδί. Έχει γυναίκα και παιδιά»

«Ο φίλος μου έχει μακροχρόνια σχέση με μια γυναίκα. Πώς γίνεται να ενδιαφέρεται σεξουαλικά για μικρά αγόρια?»

«Μα ήταν η μητέρα τους. Πώς γινόταν να τα κακοποιήσει?»

«Μου είπε ότι το είχε ξανακάνει στο παρελθόν αλλά ότι είχε αλλάξει. Δε θα το ξαναέκανε αφού είχε αλλάξει. Εξάλλου θα το καταλάβαινα»

Όμως είναι σημαντικό να μιλήσουμε για την κατάσταση με κάποιον παρά να αψηφήσουμε την ανησυχία μας και να ανακαλύψουμε αργότερα ότι είχαμε δίκιο να ανησυχούμε. Αν συμβαίνει κάτι τέτοιο, ας θυμόμαστε ότι δεν είμαστε μόνοι. Χιλιάδες κάθε χρόνο ανακαλύπτουν ότι κάποιος στην οικογένειά τους ή κύκλο των φίλων τους έχει κακοποιήσει παιδί. Θα πρέπει να αναζητήσουμε βοήθεια από ειδικό επαγγελματία.

Πώς μπορούμε να προστατέψουμε τα παιδιά

Υπάρχουν πράγματα που μπορούμε να κάνουμε για να προστατέψουμε τα παιδιά μας. Οι δράστες βασίζονται στη μυστικότητα. Προσπαθούν να σιωπάσουν τα παιδιά αλλά και εμάς, υπολογίζοντας ότι δε θα μιλήσουμε αν έχουμε αμφιβολίες. Το πρώτο βήμα είναι να αναπτύξουμε μια ανοιχτή σχέση εμπιστοσύνης με τα παιδιά μας. Να ακούμε τους φόβους τους και τις ανησυχίες τους και να τους λέμε να μη

φοβηθούν να μας πουν το ο,τιδήποτε. Είναι σημαντικό να μιλάμε μαζί τους για το σεξ και να χρησιμοποιούμε άνετα τις λέξεις που χρειάζονται.

Δείξτε τους ότι έχουν το δικαίωμα να λένε όχι

Διδάξτε τους ότι είναι ΟΚ να λένε όχι, για παράδειγμα όταν δε θέλουν να παίξουν, να τα γαργαλήσουν, να τα αγκαλιάσουν ή να τα φιλήσουν. Βοηθήστε τα να καταλάβουν ποια συμπεριφορά είναι ανεπίτρεπτη κι ότι θα πρέπει πάντα να μας πουν αν κάποιος τους φέρθηκε με τρόπο που να τα ανησυχεί, ακόμη κι αν τους ήταν αδύνατο να πουν όχι εκείνη τη στιγμή.

Να θέσετε και να σεβαστείτε τα όρια στην οικογένεια

Βεβαιώστε ότι όλα τα μέλη της οικογένειας έχουν δικαίωμα στον ιδιωτικό χώρο όταν ντύνονται, πλένονται, κοιμούνται ή έχουν άλλες προσωπικές δραστηριότητες. Ακόμη και τα μικρά παιδιά πρέπει να τα ακούμε και να τα σεβόμαστε.

Πάρτε λογικά μέτρα για την επιλογή του ατόμου που θα φροντίσει τα παιδιά σας

Προσέξτε με ποιόν αφήνετε τα παιδιά σας Ανακαλύψτε όσα περισσότερα μπορείτε για τους /τις μπέμπι-σίτερ και μην αφήνετε τα παιδιά σας με κανένα που έχετε επιφυλάξεις. Αν το παιδί είναι δυσαρεστημένο με αυτόν που το προσέχει, μιλήστε με το παιδί για αυτό το θέμα. Μιλήστε και πάρτε συστάσεις από άλλους γονείς για το συγκεκριμένο άτομο. Μιλήστε με άλλους γονείς αν αφήσετε το παιδί σας σε παιδικό σταθμό, ομάδα παιχνιδιού ή άλλη ομάδα δραστηριοτήτων. Βεβαιωθείτε ότι έχουν άδεια και ότι έχουν συμφωνήσει να ελέγχονται από την αστυνομία. Επισκεφτείτε απροειδοποίητα για να δείτε αν τα παιδιά είναι ικανοποιημένα. Εμπιστευτείτε το ένστικτό σας μην αφήσετε τα παιδιά αν δεν είστε ευχαριστημένοι. Προσέξτε αν τα παιδιά δε θέλουν να μείνουν με κάποιον. Μερικές φορές λένε πράγματα όπως «Δε θέλω να φύγεις σήμερα» κι αυτό που εννοούν είναι «Δε θέλω να μείνω με αυτόν τον άνθρωπο». Όπως λέει ενθαρρυντικά μια μητέρα «Το νηπιαγωγείο της κόρης μου ήταν εξαιρετικό. Έχουν πάντα ανοιχτές τις πόρτες κι οι γονείς είναι ευπρόσδεκτοι. Το προσωπικό έχει ελεγχθεί από την αστυνομία και είναι όλοι επαρκώς εκπαιδευμένοι στη φροντίδα παιδιών. Η κορούλα μου χαίρεται πολύ εκεί -μερικές φορές δε θέλει να γυρίσει σπίτι!»

Τι πρέπει να διδάξουμε στα παιδιά

Ότι κανείς, ακόμη και κάποιος που αγαπούν, δε θα πρέπει να τους ζητήσει να κρατήσουν μυστικό για φιλιά, αγγίγματα, αγκαλιές.

Δεν είναι ποτέ φταίξιμο του παιδιού αν κάποιος τα κακοποιήσει.

Ότι δε θα θυμώσετε αν σας πουν, ακόμη κι αν εκείνα νομίζουν ότι έκαναν κάτι λάθος ή αν αυτό περιλαμβάνει κάποιον γνωστό ή άτομο της οικογένειας.

Αν κάποιος τα αγγίξει με τρόπο που τα φοβίζει ή τα μπερδεύει πρέπει να το πουν. Τα συναισθήματα φόβου και σύγχυσης μπορεί να έρθουν για κάποιο άτομο και πριν ακόμη τα αγγίξουν.

«Μιλούσα πάντα με τα παιδιά μου για το να μη κρατούν ποτέ μυστικά για το άγγιγμα και να μου πουν αμέσως οτιδήποτε κι αν συμβεί. Επίσης τους είπα ότι πάντα θα τα αγαπώ, ό,τι κι αν τους λένε οι άλλοι».

Συγκεκριμένες οδηγίες προστασίας

Όταν βγαίνουν έξω μόνα:

Να φροντίζουν να είναι σε παρέες και να μη τριγυρίζουν μοναχά τους.

Να περπατούν από και προς το σχολείο με ένα φίλο ή σε παρέες.

Να έχουν το νου τους αν βρίσκονται σε εμπορικό κέντρο ή χώρο διασκέδασης και κάποιος τους προσφέρει χρήματα ή τους ζητήσει να του κάνουν κάποια χάρη. Να μη το κάνουν -μπορεί να είναι παγίδα!

Να πάνε κοντά σε ανθρώπους ακόμη και να χτυπήσουν την πόρτα σπιτιού, αν νομίζουν ότι τους ακολουθούν .

Να μη μιλούν σε αγνώστους ή σε άτομα που γνωρίζουν για μικρό χρονικό διάστημα. Τα παιδιά πολύ γρήγορα εξαιρούν ανθρώπους από την κατηγορία των αγνώστων

Να φωνάξουν και να τρέξουν γρήγορα αν κάποιος προσπαθήσει να τα βάλει μέσα σε αυτοκίνητο ή να τα παρασύρει σε απόμερο σημείο. Κάντε εξάσκηση σε αυτό μαζί τους.

Να προσέχουν τις δημόσιες τουαλέτες και να πηγαίνουν μαζί με ένα φίλο αν είναι δυνατόν. Να βγουν γρήγορα έξω αν κάποιος τα πλησιάσει.

Αν δεν έχουν κινητό τηλέφωνο να έχουν πάντα τηλεκάρτα και διδάξτε τα να κάνουν τηλεφωνήματα αντίστροφης χρέωσης. Να έχουν επίσης μαζί τους πάντα κάρτα συγκοινωνίας.

Όπως λέει μια μητέρα "Ένας άντρας πλησίασε τον έφηβο γιο μου και του έλεγε ότι έχεσε το σκύλο του σε ένα γειτονικό πάρκο. Του ζήτησε να έρθει μαζί του να τον βοηθήσει. Ευτυχώς ο γιος μου του αρνήθηκε. Αργότερα μάθαμε ότι ο άντρας αυτός κακοποίησε ένα άλλο αγόρι στο πάρκο με τον ίδιο τρόπο. Αν δεν είχαμε προειδοποιήσει το γιο μας θα μπορούσε να ήταν αυτός.»

Όταν ταξιδεύουν:

Να ταξιδεύουν σε άμαξα του τρένου ή του μετρό όπου υπάρχουν και άλλα άτομα.

Να έχουν πάντα μαζί τους αρκετά χρήματα για την επιστροφή τους και να μη τα ξοδεύουν σε τίποτα άλλο.

Να γνωρίζουν τι να κάνουν αν χάσουν το τρένο ή το λεωφορείο. Πώς θα έρθουν σπίτι? Πού θα τηλεφωνήσουν?

Να γνωρίζουν ασφαλή μέρη στις καθημερινές τους διαδρομές που μπορούν αν καταφύγουν αν τα ακολουθήσουν.

Αν κάποιος τα ακολουθεί σε δημόσιο σταθμό να μη φύγουν αλλά να ειδοποιήσουν αμέσως κάποιον φύλακα ή να καλέσουν την αστυνομία. Γενικά όταν τα ακολουθούν να μείνουν σε δημόσιο χώρο με άλλους και να μη το εγκαταλείψουν αν δε ζητήσουν βοήθεια. Να έχουν το νου τους γύρω τους αν κάποιος τα ακολουθεί, όταν φορούν γουόκμαν είναι δύσκολο να αντιληφθούν τι γίνεται γύρω τους.

Ποτέ να μη πλησιάζουν αυτοκίνητο για να δώσουν οδηγίες σε κάποιον, να προσποιούνται ότι δεν ακούν.

Να κάνουν φασαρία αν κάποιος προσπαθεί να τα παρασύρει σε απόμερο σημείο. Επειδή τα παιδιά και οι έφηβοι ντρέπονται συνήθως να τραβήξουν την προσοχή του κόσμου, πρέπει να τα βοηθήσουμε να εφαρμόσουν στρατηγικές για τέτοιες

καταστάσεις πριν αυτές συμβούν. Αλλιώς σε μια κρίσιμη στιγμή μπορεί να παγώσουν και να μη μπορούν να σκεφτούν.

Πώς μπορούμε να ανιχνεύσουμε τη θυματοποίηση των παιδιών μας από παιδόφιλους δράστες

Οι απότομες ή δραστικές θετικές ή αρνητικές αλλαγές μπορεί να σημαίνουν ότι κάτι τρέχει. Οι απότομες θετικές αλλαγές μπορεί να είναι ένας τρόπος για το παιδί που κακοποιείται να ξανακερδίσει δύναμη ή να ευχαριστήσει τους άλλους.

Προσοχή στη υπερβολική ντροπαλότητα. Οι δράστες βλέπουν τα ντροπαλά παιδιά ως πιθανά θύματα. Η ντροπαλότητα μπορεί επίσης να είναι ένας δείκτης ότι το παιδί έχει κακοποιηθεί.

Προσοχή στα παιδιά που απομονώνονται. Τα παιδιά που δεν κάνουν παρέα με άλλα παιδιά σε δραστηριότητες ή παιχνίδια ή που κλείνονται στον εαυτό τους (φαίνονται μόνα σε ένα πλήθος) είναι εύκολοι στόχοι. Οι δράστες τα ξεχωρίζουν και εκμεταλλεύονται το γεγονός ότι δεν έχουν σχέσεις με κανέναν.

Προσέξτε αν το παιδί δε μοιράζεται ή μοιράζεται δύσκολα τι συμβαίνει στη ζωή του. Για τα παιδιά που έχουν θυματοποιηθεί το να αποκαλύψουν την κακοποίηση μπορεί να οδηγήσει σε αρνητικές συνέπειες.

Προσοχή αν το παιδί το πειράζουν άλλα παιδιά. Τα άλλα παιδιά μπορεί να γνωρίζουν την κακοποίηση ή τουλάχιστον να υποψιάζονται κάτι. Παιδιά που πειράζονται συστηματικά από άλλα παιδιά και δεν συνδέονται με άλλα παιδιά αποτελούν στόχο για τους δράστες.

Προσοχή αν το παιδί περνά υπερβολικό χρόνο μόνο του με κάποιον ενήλικα που δεν είναι γονέας ή κηδεμόνας.

Προσοχή αν ένα παιδί μιλά συνεχώς για κάποιον ενήλικα ή μεγαλύτερο. Αυτό δείχνει ότι το άτομο έχει γίνει πολύ σημαντικό στη ζωή του παιδιού. Οι δράστες οδηγούν τα παιδιά να εξαρτώνται από αυτούς ώστε να καλύπτουν τις ανάγκες τους.

Προσέξτε αν το παιδί δε θέλει να συμμετέχει σε εκδρομές, γυμναστική, παιχνίδι, ομαδικές δραστηριότητες κλπ. με άλλα παιδιά.

Προσέξτε αν το παιδί δε θέλει να πάει σε δημόσια τουαλέτα, σε μέρη που πρέπει να αλλάξει ρούχα μπροστά σε άλλους (πισίνα, να μείνει τη νύχτα στο σπίτι κάποιου φίλου κλπ.) Μία πιθανή ένδειξη ότι το παιδί μπορεί να έχει κακοποιηθεί. Μπορεί να θέλει να μείνει μόνο του ή έτσι δείχνουν ντροπή και αμηχανία για το σώμα του. Συνήθως τα μικρά παιδιά δεν έχουν ντροπή για το σώμα τους. Η θυματοποίηση όμως τα οδηγεί να αποτραβηχτούν στον εαυτό τους

Προσέξτε αν το παιδί δε φαίνεται να το πειράζει να το αγγίζουν μεγαλύτεροι ή ενήλικοι. Αρχικά οι δράστες χρησιμοποιούν αθώα αγγίγματα για να δουν αν το παιδί δεχόταν το άγγιγμα. Μετά προχωρούν σε ακατάλληλα αγγίγματα και κατόπιν σε σεξουαλική κακοποίηση.

Προσέξτε αν το παιδί σας περνά πολύ χρόνο με ένα μεγαλύτερο ή μικρότερο παιδί. Αυτό μπορεί να σημαίνει κακοποίηση του μικρότερου παιδιού από το μεγαλύτερο. Θυμηθείτε: δεν είναι πάντα ενήλικοι που κακοποιούν παιδιά αλλά και άλλα παιδιά ή έφηβοι.

Προσέξτε αν το παιδί προσπαθεί να επικοινωνήσει κάτι με εσάς αλλά σταματά όταν άλλο άτομο μπαίνει στο δωμάτιο. Το παιδί μπορεί να έχει τρομοκρατηθεί από το άτομο που το κακοποιεί. Συνήθως τα παιδιά τα απειλούν να μη μιλήσουν.

Προσέξτε αν το παιδί διακόπτεται όταν μιλά, ή αν η συζήτηση οδηγείται σε άλλο θέμα από ενήλικα ή μεγαλύτερο.

Προσέξτε αν το παιδί δείχνει υπερβολικά σαγηνευτική συμπεριφορά. Τα παιδιά δείχνουν συμπεριφορές ανάλογες ηλικίας τους. Αν το παιδί σας δείχνει υπερβολικά σαγηνευτική συμπεριφορά, στοργή ή ακατάλληλη συμπεριφορά (π.χ. μακρύχρονα φιλιά, άγγιγμα μερών του σώματος), σημαίνει μάλλον ότι αυτές οι συμπεριφορές έχουν διδαχθεί.

Ακούστε το παιδί στο σπίτι και στο παιχνίδι. Η ομιλία έχει αξία. Χρησιμοποιήστε το χρόνο του φαγητού, προ του ύπνου, του παιχνιδιού ή αφιερώστε χρόνο απλώς για να ακούσετε. Τα παιδιά θα μιλήσουν αν τους δοθεί η ευκαιρία και αν ξέρουν ότι

κάποιος τους ακούει. Ενθαρρύνετε τη συζήτηση («Ζωγραφίσατε?», «Με ποιόν έπαιξε?» κλπ.)

Αφήστε το παιδί να μιλήσει. Όσο πιο πολύ μιλούν τα παιδιά, ακόμη κι αν φαίνεται ότι είναι φλυαρίες, υπάρχουν μεγάλες πιθανότητες ότι λένε πράγματα που χρειάζεται να ακουστούν. Είναι σημαντικό να είστε μόνος με το παιδί όταν του μιλάτε για να αποφύγετε τον πιθανό εκφοβισμό που θα προκαλεί ένας πιθανός θύτης στο δωμάτιο. Βρείτε χρόνο να μιλήσετε στο παιδί ένας προς έναν. Τα παιδιά που μιλούν πολύ στους άλλους είναι λιγότερο πιθανό να γίνουν θύματα γιατί οι δράστες φοβούνται ότι θα μιλήσουν για την κακοποίηση.

Αφιερώστε χρόνο με το παιδί σας στη χρήση του Διαδικτύου (Ίντερνετ). Μη φοβάστε αυτό που δεν ξέρετε. Αφιερώστε χρόνο με το παιδί σας και αφήστε το να σας διδάξει το Διαδίκτυο. Έτσι θα δείτε τα θέματα και τις ιστοσελίδες που επισκέπτονται τα παιδιά σας. Τοποθετήστε τον υπολογιστή σε ένα κοινό χώρο του σπιτιού και όχι στο δωμάτιό του. Έτσι η χρήση του Διαδικτύου γίνεται μία κοινωνική δραστηριότητα. Ελέγχετε τη χρήση του υπολογιστή, ιδιαίτερα όταν το παιδί είναι στο Διαδίκτυο. Διαλέξτε μία εμπορική γραμμή σύνδεσης που μπλοκάρει ιστοσελίδες και πληροφορίες μη κατάλληλες για παιδιά. Πείτε στο παιδί σας ότι δεν πρέπει ποτέ να δίνει προσωπικές πληροφορίες (όνομα, διεύθυνση, ηλικία, τηλεφωνικός αριθμός), ποτέ να μη στέλνει φωτογραφίες χωρίς την άδειά σας και να μη συμφωνεί να συναντιέται με κανέναν που γνώρισε στο Διαδίκτυο. Αν η συζήτηση online γίνει προσωπική ή σεξουαλική πρέπει να τη διακόψουν αμέσως. Μάθετε στα παιδιά σας να σας ενημερώνουν αμέσως για προτάσεις να συναντήσουν κάποιον που γνώρισαν από το Διαδίκτυο. Δεν είναι ασυνήθιστο για τα παιδιά να γνωρίζουν φίλους από το Διαδίκτυο. Αν το παιδί σας λάβει ένα μήνυμα με υπονοούμενα ή αισχρό κάνετε ένα αντίγραφο και ζητείστε βοήθεια από την υπηρεσία που σας παρέχει τη σύνδεση.

Συμπερασματικά αυτά δεν είναι οι μόνες ενδείξεις ή τα μόνα πράγματα που μπορείτε να κάνετε . Έχοντας αυτές τις πληροφορίες και πρακτικές κανείς δεν εγγυάται την ασφάλεια του παιδιού σας από τη σεξουαλική κακοποίηση, αλλά μπορεί να βοηθήσει στην πρόληψη ή τη διακοπή της όταν συμβαίνει.

Τι κάνουμε όταν υποπτευόμαστε ότι υπάρχει κακοποίηση

Μιλήστε με το παιδί. Κρατήστε την ψυχραιμία σας και καθησυχάστε το. Ίσως δε σας τα πουν όλα από την αρχή. Μη τα πιέσετε; αφήστε τα να πάρουν το χρόνο τους. Ακούστε τα προσεκτικά χωρίς να βάζετε λέξεις στο στόμα τους. Προσπαθήστε να μη δείξετε θυμό ή στεναχώρια –η υπερβολική εκδήλωση των δικών σας συναισθημάτων θα τα αποθαρρύνει από το να ανοιχτούν περισσότερο και μπορεί να νιώσουν ενοχές. Πείτε στο παιδί ότι είναι πολύ γενναίο που σας μίλησε και ότι είστε ευχαριστημένος/η που σας το είπε.

Είναι μια δύσκολη στιγμή για τους γονείς και παιδιά. Δε θέλουμε να τα κάνουμε χειρότερα και να τα φοβίσουμε, αλλά δε θέλουμε να δείξουμε ότι δε μας νοιάζει. Αφού καθησυχάσετε το παιδί σας και βεβαιώσετε ότι είναι ασφαλές, μακριά από το θύτη, μείνετε μόνοι και, ανάλογα με τις περιστάσεις, κάνετε τις ακόλουθες κινήσεις:

- *Τηλεφωνήστε στην αστυνομία*
- *Τηλεφωνήστε στο Κέντρο Άμεσης Κοινωνικής Βοήθειας (197) ή σε άλλους οργανισμούς, όπως: Χαμόγελο του Παιδιού (1056), Ιατροδικαστική Υπηρεσία Αθηνών (210 3613340), Ιατροδικαστική Υπηρεσία Πειραιά (210 4177876), Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων Υπουργείου Δικαιοσύνης (210 8701319), Συνήγορος του Πολίτη (210 7289600), Συνήγορος του Πολίτη-Κύκλος για τα δικαιώματα του Παιδιού (8001132000), ΕΠΙΨΥ (801-801-1177), Τμήμα Ηλεκτρονικού Εγκλήματος (1890 ή ccu@ath.forthnet.gr).*

Μπορεί να φοβάστε τις συνέπειες του τηλεφωνήματος αυτού. Θυμηθείτε όμως ότι δουλειά των υπηρεσιών αυτών είναι να βοηθήσουν τα παιδιά. Οι περισσότερες έρευνες έχουν δείξει ότι τα παιδιά ήταν εντέλει ευχαριστημένα να δεχθούν βοήθεια από τις κοινωνικές υπηρεσίες, ακόμη κι αν φοβήθηκαν στην αρχή.

Ίσως είναι το δυσκολότερο πράγμα που χρειάστηκε να κάνετε. Αλλά θυμηθείτε ότι χρειάστηκε πολύ κουράγιο για το παιδί να σας αποκαλύψει την κακοποίηση. Αν δε κάνετε τίποτα, τα παιδιά μπορεί να μη νιώσουν ποτέ ξανά ασφαλή να μας ξαναμιλήσουν.

Πηγές

Πρεκατέ Β, Γιωτάκος Ο. (2005) Οδηγός εκπαιδευτικών και γονέων για την ανίχνευση της παιδικής κακοποίησης. Ιατρικές Εκδόσεις ΒΗΤΑ

www.doh.gov.uk/cin

www.stopitnow.org.uk

www.jimhopper.com

www.nccanch.acf.hhs.gov/pubs

www.phac-aspc.gc.ca/nfv-cnivf/familyviolence

<http://freespace.virgin.net/norris.wansdyke/index.htm>

«Crossroads to freedom» Arrowhead Correctional Center, Colorado Department of Corrections, Ιούλιος 1998

Sedlak, Broadhurst, Executive Summary of the Third National Incidence Study of Child Abuse and Neglect, 1996, U.S. Department of Health and Human Services